

Nævningesagers behandling.

Tidl. landsdommer Holger Kallehauge.

Domstolsreformen, som for tiden behandles i Folketinget, omfatter bl.a. en reform af reglerne om behandling af nævningesager. Lovforslaget indeholder nogle væsentlige forbedringer, men det har også en achilleshæl. Er det grundlovsstridigt?

Nævningesager hører til de vanskeligste og mest alvorlige straffesager. Det er derfor ikke så mærkeligt, at de jævnligt tildrager sig særlig opmærksomhed i den offentlige debat både blandt jurister og ikke jurister.

De nye regler om nævningesagsbehandlingen behandles i Folketinget i disse uger.

Blandt forbedringerne er der forslag om, at nævningeafgørelser som domme i alle andre straffesager skal begrundes og kunne undergives appel med fuld efterprøvelse både af bevisbedømmelse og strafudmåling. Mange vil nok mene, at dette burde være en selvfølge og at det har vi ventet længe nok på.

Men gennemførelse af disse forbedringer er ikke helt så enkelt, som det kan lyde, og det skyldes ikke kun, at vi i meget lang tid har haft et andet system, som er helt specielt for nævningesager.

Vi har to helt forskellige former for lægdommere i straffesager: Nævninger og domsmænd.

Domsmænd medvirker i de fleste straffesager af betydning, hvorimod brug af nævninger, 12 gode borgere som et selvstændigt kollektivt organ, en jury, er forbeholdt for de alvorligste straffesager, i hvilke bevisbedømmelsen ofte også er særlig vanskelig og krævende.

I domsmandssager udgør domsmændene og dommerne en enhed, som fra først til sidst sidder sammen både i og uden for retten, og som i forening hører og afgør sagen både m.h.t. skyld og straf.

I nævningesager udgør nævningerne derimod en selvstændig dømmende enhed, som foretager den primære og normalt også endelige bedømmelse af beviserne for tiltaltes skyld. Juryen hører sagen, lytter til retsformandens retsbelæring og trækker sig så tilbage og voterer i sagen. Når voteringen er slut, besvarer nævningerne de stillede spørgsmål med Ja eller Nej, og dermed er skyldspørgsmålet med tillægsspørgsmål endelig afgjort. Findes tiltalte skyldig, helt eller delvis, træder dommerne og nævningerne derefter sammen og afgør i forening sanktionsvalget og strafudmålingen.

Det spørgsmål, som nu navnlig deler vandene ved den foreståede reform er, om fællesvotering skal indføres i nævningesager også om skyldspørgsmålet.

Nogle kritikere med professor Eva Smith i spidsen taler om, at forslaget vil afskaffe nævningeinstitutionen. Hvis nævningerne ikke voterer separat, uden at de juridiske

dommere er til stede, er de slet ikke en ægte jury, men blot en del af en særlig talstærk domsmandsret. I byretssager medvirker i dag to domsmænd og i landsretssager tre og i fremtiden vil der blot blive tale om flere lægdommere i nævningesager i byretten seks og i landsretten ni.

Selvom man måske kan synes, at dette spørgsmål kunne lyde som rene juridiske spidsfindigheder, bliver man nu nødt til at tænke om igen, for det handler ikke bare om at indføre flere eller færre lægdommeres medvirken i forskellige former for straffesager, men om overholdelse eller ikke-overholdelse af grundloven.

Grundlovens § 65 stk. 2 kræver, at lægmænd skal medvirke i strafferetsplejen og siger herefter i stk. 2. 2. pkt.:

” Det fastsættes ved lov, i hvilke sager og under hvilke former denne medvirken skal finde sted, herunder i hvilke sager nævninger skal medvirke”.

Denne bestemmelse om lægdommeres medvirken i straffesager kom ind allerede i Junigrundloven i 1849, men blev først omsat i praksis, da vi i 1919 indførte nævningesystemet og i 1932 ordningen med domsmænd.

Alle er enige om, at grundlovens § 65 stk. 2 ikke er ganske klar, og at den giver anledning til fortolkningstvivel. Der er dog også enighed om, at lovgivningsmagten har en vis frihed. Folketinget kan bestemme hvilke typer af straffesager blandt de grove, som skal være nævningesager, men Folketinget kan ikke afskaffe nævningeinstitutionen som sådan. Man kan udvide eller begrænse omfanget af de sager, som nævninger skal medvirke i men ikke afskaffe nævningesager helt.

Det er måske heller ikke lige sådan kritikerne udtrykker det, for lovforslaget bevarer jo nævningesagerne, men indfører blot fællesvotering mellem nævninger og de juridiske dommere; ganske som man kender det i domsmandssager.

Efter kritikernes opfattelse er separat eller fælles votering imidlertid lige præcis det, der adskiller jury- eller nævningesystemet fra domsmandsordningen. Uden separat votering blandt lægdommere er der ikke tale om en jury. Denne antagelse har støtte i retslitteraturen fra så fremtrædende jurister som Alf Ross, Hans Gammeltoft-Hansen, Henrik Zahle og Eva Smith, hvorimod Bernhard Gomard og tidl. landsdommer Henning Krog har hævdet, at en stor overvægt af lægdommere er nok til at gøre en forskel, og blot den bevares er nævningeinstitutionen ikke afskaffet.

Meningsforskellen er ikke til at tage fejl af, og valget mellem de to modsatte standpunkter forekommer ikke let. Det skræmmende ved valget er, at tager man fejl, risikerer man at begå grundlovsbrud. Flertallet af koryfæerne mener, at indførelse af fællesvotering er ensbetydende med afskaffelse af nævningeinstitutionen og det kræver grundlovsændring. Om de har ret, ved vi først, når Højesteret har talt.

Hvis regeringen gennemfører lovforslaget, er det så godt som givet, at en eller flere forsvarere vil indbringe en af de første nævningesager, der er blevet gennemført efter de nye regler, for Højesteret og kræve dommen ophævet som værende grundlovsstridig. Om Højesteret vil give dem medhold, er svært at sige, men bare tanken om, at en eller flere nævningesager eventuelt skal ophæves og gå om burde få enhver justitsminister til at ryste på hånden. Det gør hun måske også. Inden den første prøvesag er afgjort i

Højesteret, vil der gå 8 – 12 måneder, og i det tidsrum vil der være afgjort 60-70 nævningesager, som alle risikerer at skulle gå om. Men hvad kan man gøre ved denne problematik?

Hvorfor er fælles eller separat votering så vigtig for debattørerne, bortset fra grundlovsproblematikken? Argumenter for og imod bevarelse af separat nævningevotering kan sammenfattes således:

- Læggdommere er gode og tænksomme folk – siger tilhængere af separat votering - til hvem man trygt kan overlade votering på egen hånd.

Nej siger modstanderne, 12 borgere, der ikke kender hinanden på forhånd, og som ikke er vant til at sammenfatte et stort og kompliceret bevismateriale og som skal træffe en afgørelse med vidtrækkende konsekvenser for et andet menneske, har behov for råd og styring under deres drøftelser.

- Hvis dommerne deltager i voteringen, vil de sætte sig på nævningerne og fratage dem deres selvstændige vurderinger og dermed ophæve det, der er formålet med, at nævninger deltager i sagens bedømmelse. Respekten for læggdommerne kræver, at de får lov til at votere og stemme uden at være under det autoritetspres, som de professionelle dommers udsagn ikke kan undgå at skabe.

Nej – sådan er det ikke, siger tilhængere af fællesvotering. Nævninger er som andre læggdommere selvstændige og tænksomme og lader sig hverken kue eller dominere, men danner sig deres egen mening og fremfører den med vægt.

Som man kan høre lader argumenterne sig ubesværet vende og er ikke uden videre lette at acceptere eller forkaste. Her kan sandelig siges både pro et contra.

Er der eventuelt en mellemvej?

Kan man indføre begrundelsespligt og helt normal appel i to instanser med fuld prøvelsesret af alle beviser og skyldspørgsmålet og samtidig bevare separat votering for nævninger?

Det kan man da godt. Men man kan ikke få læggdommere til på egen hånd at skrive en holdbar juridisk begrundelse og uden begrundelse er appel om ikke meningsløs så dog meget vanskelig at gennemføre. Det er jo dommens begrundelse, der danner grundlag for ankeinstansens prøvelse.

Problemet kan klares, hvis man udstyrer nævningerne med en juridisk uddannet dirigent og ordstyrer. Denne ordstyrer, som har overværet sagen og som bør have domstolserfaring, skal selvsagt ikke have stemmeret, men skal virke som juryens professionelle rådgiver. Han skal have adgang til alle sagens akter. Han skal gøre de notater undervejs, som nævningerne ikke altid får gjort. Han skal lede drøftelserne, sørge for at alle kommer til orde, at problemerne behandles i den rigtige rækkefølge og at nævningerne får de nødvendige råd undervejs, herunder om hvornår de bør tilkalde retsformanden, hvilket sker påfaldende sjældent. Ordstyreren skal også være den, som har styr på alle de mange detaljer, den der har læst retsbøgerne og som kan alle forklaringerne og husker de anbringender, som anklager og forsvarer har fremført. Han

har orden i papirerne og får det med, som måske ellers er ved at blive glemt. Han sikrer, at alle væsentlige elementer i sagen bliver vendt og bedømt.

Vi ved jo ikke, hvordan nævningeting voterer i praksis, men dommere, der har ledet votering i komplicerede domsmandssager ved, at det kræver forberedelse og et godt overblik at gøre dette, uden at noget overses eller forsømmes. Magter den af nævningerne valgte formand mon altid at leve op til opgaven med den fornødne klarhed, stringens og overblik og uden at misforstå noget?

Hvem skal man så vælge til denne rolle som neutral ordstyrer, dirigent og nævningerrådgiver?

Det skal næppe være en dommer og i hvert fald ikke fra samme ret, som den sagen verserer ved. En dommer risikerer at blive opfattet mere som en kollega til de medvirkende dommere end som en neutral jurist, der stilles til rådighed for nævningerne. Det kunne måske være et hverv som nogle pensionerede dommere, en erfaren advokat eller dommerfuldmægtig bestred i nogle år med udnævnelse for 1 eller 2 år ad gangen.

Nævningerådgiveren vil også være i stand til at føre nævningernes votering i pennen og skrive en begrundelse for det resultat, nævningerne kommer frem til.

Uden begrundelse for resultatet er appel og efterprøvelse i 2. instans vanskelig – unødigt vanskelig – og derfor kommer nyordningen også til at hænge bedre sammen, når nævningernes afgørelse fremtræder med en klar begrundelse i sædvanlig juridisk form.

Det bedste i nævningeordningen kan bevares – herunder nævningernes separate skyldvotering – og den nuværende ordnings svagheder manglende begrundelse og ingen adgang til appel af skyldspørgsmålet kan fjernes. Vi får det bedste af to verdener uden grundlovsbrud. Det er da et tilbud, man ikke kan sige nej til. Hertil kommer, at andre fejl ved nævningesystemet i dets nuværende form fjernes. Risikoen for mangelfuld votering som følge af magtkampe mellem nævninger, dårlig mødeledelse, misforståelser og forglemmelser og lignende bliver en saga blot. Myter om sådanne forhold udryddes også. Tilliden til nævningeting genvindes og nævningeinstitutionen kan på ny fremtræde som strafferetsplejens juvel, sådan som den i sin tid var tænkt.

27/4 2006.

